

Till
Landsbyggsdepartementet

Angående regeringens arbete med kommande utredning om markanvändning i norr

Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset (STR-T) är glada över att regeringen, genom beslutet att lägga ned renmarkskommittén, visat handlingskraft och vilja att ta omtag i en fråga som blivit fel från början. Vi är glada över beslutet med anledning av hur renmarkskommittén var utformad; alltifrån direktiven, till innehållet i det framtagna delbetänkandet som exkluderar den meänkielitalande nationella minoriteten tornedalingar/kväner/lantalaiset (framledes förkortad till TKL). STR-T är också glad över att minoriteten, genom STR-T, slutligen inkluderades i arbetet och därmed också erkändes som starkt berörd part i sakfrågan.

TKL är den nationella minoritet som allmänheten har allra sämst kännedom om, vilket leder till att folkgruppen exkluderas i många viktiga sammanhang som berör minoriteten. Efter att Sveriges första sannings- och försoningskommission överlämnade sitt slutbetänkande, SOU 2023:68, *Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset*, har förbundet haft större förhoppning om att uppnå inkludering i de frågor, sammanhang och tillställningar som berör minoriteten. Slutbetänkandet belyser det historiska men också delvis det nutida osynliggörandet och exkluderingen av minoriteten i sakfrågor som berör den. Utredningen har bland annat kommit fram till att minoriteten missgynnas av rennäringslagens nuvarande utformning och att rättsliga oklarheter kopplade till ströängar, så som jakt och fiske, bör utredas.¹ Kommissionen har bedömt att det behövs egna utredningar för nämnd problematik.

Bedömningen skedde under den tid som dåvarande renmarksutredning, med sina snäva direktiv, fortfarande pågick. STR-T ställer sig frågan om det inte vore relevant att inkludera, de av Sannings- och försoningskommissionen föreslagna åtgärderna avseende avvitrningen och tornedalingarnas renskötsel i den kommande utredning om markanvändningen i norr?

För att en försoningsprocess mellan stat och minoritet ska vara lyckad så är det av stor vikt att inkludering i, för minoriteten viktiga, angelägenheter sker i ett tidigt skede för att minoriteten ska kunna bidra med relevant sakkunskap och synpunkter som driver arbetet med att hitta gemensamma lösningar framåt. Involvering i ett tidigt skede minskar risken för att stora justeringar ska behöva göras i efterhand i material som arbetats fram utan minoritetens inspel.

Vad beträffar TKL:s månghundraåriga historiska tradition av att bedriva renskötsel så kan man inte blunda för det faktum att minoritetens rättigheter till sin kultur och traditioner kraftigt inskränkts genom rennäringslagens historiska utformning. "Lapp ska vara lapp" – politikens genomförande slog hårt mot de renägare som inte var samer eftersom de blev fråntagna sin rätt att bedriva renskötsel. TKL blev med andra ord fråntagna viktiga kulturyttringar som gått i arv i

¹ Se bilaga med utdrag ur SOU 2023:68, s.643

generationer. Renskötseln nedanför lappmarksgränsen förbjöds 1898 och bestämmelserna skärptes 1917 men kulturen var för starkt rotad hos människorna i Tornedalen med omnejd för att kunna utrotas. Det gav upphov till nya bestämmelser, 1928, som visserligen gav även TKL rätt att äga renar nedanför odlingsgränsen men det skulle ske under samisk styrning.² TKL:s möjligheter att utöva sin renskötselkultur, angrips även i nutid av tongivande aktörer inom den rensköttande samiska folkgruppen. Svenska samernas riksförbunds beslut under samebykonferensen 2023 om att anta en viljeriktning att successivt avveckla koncessionsrenskötseln är kränkande och bygger på okunskap om den tornedalska, lantalaisiska, kvänska minoritetens historia. Det finns med andra ord all anledning att inkludera minoritetens historiska och nutida tradition av att bedriva renskötsel i kommande utredning av markanvändningen i norr.

Den tornedalska, lantalaisiska, kvänska minoriteten har också en lång tradition av att bedriva jakt och fiske. Minoriteten bär därmed på stor sakkunskap inom områdena och är starkt berörd av markutredningen. Så även vad gäller jordbruk och skogsbruk. Det är delar som är av stor kulturell betydelse för folkgruppen som har sitt historiska, språkliga och kulturella område, inte bara knutet till tornedalskommunerna, utan även i stora områden ovan odlingsgränsen. Minoriteten har också många gemensamma nämnare med den samiska befolkningen men har till följd av den rådande selektiva historieskrivningen blivit osynliggjorda och behandlas alltför ofta styvmoderligt i förhållande till samerna. Det stärker motsättningar och bidrar till ökad polarisering. Inkludering i ett tidigt skede av TKL i kommande utredning skapar mer likvärdiga förutsättningar för minoriteterna att föra sin talan och bidrar till bättre förståelse för varandra. Det bidrar också till bättre förståelse mellan minoriteter och majoritetsbefolkning.

TKL lever och verkar nu och historiskt även i Norge och Finland. Det finns anledning för kommande utredning att också beakta hur man i grannländerna ser på rättigheter till markanvändning och renskötsel etc, något som föregående renmarksutredning inte tog fasta vid.

Med denna skrivelse vill STR-T förmedla att vi emotser och förväntar oss få vara en given samtalspart i kommande utredning, men också en delaktig part redan i förarbetena.

Dag som ovan

Terje Raattama
Ordförande STR-T

Eva Kvist
Verksamhetsledare STR-T

² SOU 2023:68, s.403, "Koncessionsrenskötsel för att lösa en gammal stridsfråga". Se bilaga 2.

BILAGA 1

Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset presenterar i sitt slutbetänkande SOU 2023:68 ett antal förslag på åtgärder för att förbättra förutsättningarna för en försoning mellan stat och minoritet. Nedan visas utdrag ur slutbetänkandet med koppling till renskötsel och markanvändning.

14.10.1 Utredning som allsidigt belyser minoritetens historiska tradition av att bedriva renskötsel

Bedömning: Minoriteten har en lång tradition av att bedriva renskötsel vilket även bekräftas av förarbeten till 1886 års renbeteslag och 1928 års renbeteslag. Kommissionen är av uppfattningen att den nuvarande regleringen av rennäringen missgynnar minoriteten.

Förslag: Regeringen bör i nära samråd med minoriteten tillsätta en utredning som på ett allsidigt sätt belyser minoritetens historiska tradition av att bedriva renskötsel och ser över nuvarande lagstiftning i syfte att skapa ett regelverk som inte missgynnar minoriteten.

14.10.2 Utredning av hur avvitringen av ströängar genomförts

Bedömning: Frågan om avvitring av ströängar väcker känslor hos minoriteten av att ha blivit orättfärdigt behandlad av staten, vilket skadar minoritetens förtroende för staten. Frågan om rätten till jakt och fiske är en betydelsefull aspekt förknippad med ströängar.

Förslag: Regeringen bör i nära samråd med minoriteten och andra berörda ta fram förslag till en utredning av frågan om hur avvitringen av ströängar genomförts i syfte att reda ut rättsliga oklarheter kring rättigheter kopplade till ströängar så som jakt och fiske.

BILAGA 2

Utdrag ur slutbetänkandet av Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset, SOU 2023:68, s.403:

Koncessionsrenskötsel för att lösa en gammal stridsfråga

Reglerna om koncessionsrenskötsel infördes genom 1928 års renbetes lag. Bestämmelsen infördes för att lösa en gammal stridsfråga. Under de äldre renbeteslagarnas giltighetstid var renskötseln sommartid inte tillåten inom det område där koncession nu kan meddelas, mellan Kalix och Torne älvdalar. Skogsrenskötseln som hade varit förbjuden sedan 1898 års renbeteslag grundade sig på uppfattningen att renägarna i området saknade rätt att anlita främmande mark för renskötsel. Trots förbudet hölls ett icke obetydligt antal renar året runt nedan för lappmarksgränsen i Norrbottens län. De tillhörde till övervägande del bofasta personer som inte ansågs vara samer. I sammanhanget är det viktigt att notera att området nedanför lappmarksgränsen samman faller med minoritetens traditionella bosättningsområde. För att göra allvar av förbudet mot att låta renar som inte omfattades av renbeteslagen att beta på främmande mark skärptes bestämmelserna i 1917 års lag. Syfte var att få bort de renar som året om hölls nedanför lappmarksgränsen. Bestämmelserna kom dock inte att tillämpas i praktiken, och sedvanan att även sommartid hålla renar i vissa socknar utanför lappmarkerna gick inte att få bort. Lagstiftaren valde då att i 1928 års renbeteslag avskaffa gällande förbud mot sådan renskötsel och istället anvisa lagliga former för näringens bedrivande. Inför utarbetande av 1928 års renbeteslag framhölls att renskötseln behövdes i trakten och att den har förekommit sedan mycket gammal tid. Kommittén som utredde frågan kom fram till att den s.k. skogsrenskötseln var oundgänglig för vissa kategorier av den jordbrukande befolkningen, särskilt den som hade mindre hemmansdelar. Dragrenar var viktiga för vissa transporter för jord- och skogsbruket.⁹⁸ I förarbetena till 1928 års lag konstateras även att renskötseln i området har förekommit sedan en lång tid tillbaka. I ett fåtal fall, så som Överkalix och Nederkalix socknar konstaterades att renskötseln utövats av personer som "icke är att hänföra till lappar".⁹⁹ Trots att det hade varit förbjudet sedan 1886 års renbeteslag att hålla renar på det som ansågs vara främmande mark nedanför lappmarksgränsen hade skogsrenskötseln fått fortgå med myndigheters och enskildas goda minne.

98 Prop. 1928:43, s. 180.

99 Prop. 1928:43, s. 178.

100 Prop. 1928:43, s. 180.

